

Číslo věnované
Ještědskému hřebeni

Patron

INFORMACE PŘÁTEL
POMNÍČKŮ A PAMÁTNÝCH MÍST
JIZERSKÝCH HOR

3 / 93

ROČNÍK 4

P o z v á n k a

na společné podzimní putování za

"Pomníčky Ještědského hřebene"

které se koná

v sobotu dne 25.zář 1993

Sraz všech účastníků je na konečné stanici tramvaje v Horním Hanychově v 7³⁰ hodin.

Akce se nekoná v případě deštivého počasí.

Na vaši účast se těší

Josef Tichý a Pavel Snětivý

P A T R O N v roce 1994 ??

Z vážných důvodů se nemohu nadále věnovat v takovém rozsahu jako doposud našemu spolkovému zpravodaji PATRON. Zpracování došlých podkladů, příprava a sestavování jednotlivých vydání, titulních stran a jejich konečné rozmnožení, kompletace a odeslání je časově velmi náročné. A tak jsem již v letošním roce shora uvedené úkoly plnil s jistými obtížemi a jsem si vědom, že do budoucna bych těmto povinnostem již zajisté nemohl dostát.

Z těchto vážných důvodů se obracím na všechny naše členy, aby se některý z nich - či raději několik z vás - této záslužné práce ujali a pokračovali v dalším vydávání našeho spolkového zpravodaje PATRON. Bylo by zajisté škoda, kdybychom letošním rokem naši činnost ukončili. Obracím se proto na všechny zájemce, aby se se mnou kontaktovali buďto písemně nebo pak telefonicky: (0428) 655 41 linka 294 - do práce od 6⁰⁰ - 14⁰⁰ hodin nebo pak domů: (0428) 95 883 po 20⁰⁰ hodině. Dohodli bychom tak další spolupráci. V letošním posledním čísle PATRONu č.4/93, které ještě připravím a zpracuji sám, bych uveřejnil pozvánku na společnou prosincovou schůzku, která by sloužila k dalšímu upřesnění záležitostí kolem PATRONu v roce 1994.

V záporném případě pak dojde číslem 4/93 k ukončení vydávání našeho spolkového zpravodaje a zřejmě i k zániku našeho sdružení.

Proto prosím všechny zaníčené pomníčkáře, aby se nad touto skutečností zamysleli a dali o sobě vědět.

Gerhard Kutnar

Vážení přátelé jizerskohorských pomníčků!

Již před několika lety, kdy jsem obdivoval knihu pana Nevrlého, se mi vnukla myšlenka napsat něco podobného i o Ještědských horách. Později jsem od toho upustil. Když však došlo k plánování exkurse do těchto míst, nabídl jsem se, že se pokusím využít mé staré zápisky, rozšířit je a sestavit toto krátké dílko.

Něco podobného dělám poprvé, a proto není divu, že mnozí znalci mohou v textu narazit na nějaké drobné chyby a nepřesnosti. Snad mi je odpustí.

Když jsem sháněl materiál týkající se této práce, prochodil jsem celé pohoří křížem krážem. Narazil jsem na spousty zajímavých míst a památek. Ale co je hlavní, potkal jsem spoustu zajímavých lidí. Ať již to byl výborný znalec kraje Karolíny Světlé pan Jíra, se kterým jsme na zápraží prastaré světelské hospody povídali o zašlých časech. Nebo paní Antošová z Kryštofova Údolí, čilá to sedmdesátnice, krásně vypravující o historii a památkách Údolí. Hodně mi také pomohli hajný Honza Hetver z Bílého Kostela a Jiří Heřman z Liberce, oba z Klubu přátel Ještědu. Nesmím však zapomenout na známé pomníčkaře: Gerharda Kutnara, Herberta Endlera, Josefa Tichého a Josefa Zítka. Všem patří můj upřímný dík.

Marek Řeháček, v Liberci 25.června 1993

POMNÍČKY LESNÍCH NEŠTĚSTÍ

Kříž lesníka Fridricha.

Asi nejkrásnější a nejtajemnější ještědský pomníček. Nachází se v lese, kterému místní lidé říkají Holá. Kříž samotný leží asi 100 metrů od červeně značené cesty, vedoucí z Ještědu do Osečné. Nutné je jít až do míst, kde z cesty odbočuje vpravo široký průsek. Pozorný poutník s dobrým zrakem ho zahlédne i z cesty, jak stojí ve vysokém smrkovém lese.

Kříž sám je překrásné kamenické dílko, jakých dnes již není. Je vytesán z žuly a v místě, kde má být korpus Krista je ozdobný německý nápis, který hlásá, že zde 12.března 1882 zahynul člověk. Co je však neobvyklé - jeho jméno neuvádí! Snad právě proto vzniklo později mnoho dohadů o příčině Fridrichovy smrti, která je stále nejasná a já předkládám pouze jednu její verzi.

Když jsem v loni poprvé hledal tajemný kříž, byl březen - výročí Fridrichova úmrtí. Na cestě ještě ležely zbytky rozbředlého sněhu a smrkový les vypadal v chuchvalcích mlhy strašidelně. Nevlídné počasí - počalo mi být úzko. Měl jsem sice poměrně přesný popis cesty od hajného z Bílého Kostela, ale kříž jsem v mlze nemohl nalézt. Chtěl jsem se už vrátit na cestu, ale vítr rázem odvál mlhu a já stál nedaleko od místa tajemné smrti. Právě zde mě uchvátila atmosféra Fridrichova kříže - 111 let staré vraždy! Čas na pytlácké vyprávění z míst, odkud je k lidem blízko, ale přeci tak daleko.

"Je 12.březen 1882. Les Holá je ztichlý a přemrzlý sníh již ustoupil. Do lesa se vrací znovu život. Od Pruského kříže kráčí muž v uniformě vrchního lesního knížete Rohana. Jmenuje se Vincens Fridrich a koná tu sám pravidelnou inspekční cestu. Nedávno dovršil 49 let. Možná si kousek za Pruským křížem prohlédl i veliké mraveniště, kdo ví?"

Zde historické údaje končí. Zanedlouho potom zde byl nalezen člověk, pověšený hlavou do mraveniště. Ani se pořádně nevědělo o koho se jedná - proto snad není to jméno na kříži. Pohřešován byl hajný Fridrich, a tak se v okolí Hořeních Pasek počalo povídat, že pytláci pověsili panského lesníka do mraveniště. Po mnoha letech se však zapomnělo i na starý kříž v lesích i na smrt Fridrichovu. Lidé k verzi první přidali ještě jednu - sebevraždu. Mnohem krásnější je však příběh s pytlíky a mraveništěm (i když trochu pochmurný). Pravdu dnes jen ztěží někdo zjistí, a tak jen kamenný kříž, jako němý svědek, bude připomínat doby nedávno minulé, doby pronásledovaných pytláků a doby mrtvých v lesích. Krásné, ale smutné knížecí doby.

Je však ještě jedna památka na jinak zapomenutého Fridricha. Právě ta mne nakonec utvrdila, že skutečně v lese Holá r.1882 zahynul. Tou památkou je náhrobní kříž se jménem, hodností a daty, nacházející se napravo od kostela ve Světlé. Data se shodují na obou křížích. Hřbitov byl zrušen, ale jen tento kříž tu zůstal. Náhoda či úmysl? Opět další záhada. Kolik jich ještě bude okolo Fridrichova pomníčku?

Plachtův kříž.

Hajný Placht byl vělice známou a svéráznou postavou Ještědských hor. Spolu s L. Svěceným byl iniciátorem vysázení kleče na vrchol Ještědu. Je samozřejmé, že působil ve službách knížete Rohana, ale pocházel ze staré lesnické rodiny z Kumru (Hradčany) u Mimoně, tedy z panství Valdštejnů.

Když byl 15.dubna 1893 v pět hodin ráno zastřelen v druzcovském lese pytláky, měl za sebou již slušnou kariéru. A to mu bylo teprve 42 let.

Zřejmě v lese přistihl bandu pytláků a snažil se je chytit. O tom, že to nedokázal, svědčí prostřelená hlava a krk. Navíc byl ještě okraden. Po hajném Plachtovi zůstala vdova a pět nezaopatřených dětí.

Byl pohřben na dnes již zrušeném hřbitově ve Světlé. Na místě vraždy byl vztyčen kříž s česko-německým textem. Tento kříž se nachází poblíž bývalé Čapkovy vily. Ta leží při silnici Drůzcov - Janův Důl, přitom je třeba odbočit hned v lese doleva po rozbité asfaltce. Na pasece, za sadem u vily stojí zlomený Plachtův kříž. Neobyčejně krásná slévačská práce.

Přes letité pátrání zůstával vrah utajen. Avšak ve čtyřicátých letech doznala pytláková sestra, že po výstřelu ukryla bratrovu pušku. Učinila ta na úmrtním loži. Vrah byl odhalen, ale nebyl potrestán. Žil ještě krátce s pomařenými smysly.

Schäferův pomníček.

Je to snad jediná dřevorubecká smrt v tomto kraji. Neleží přímo na Ještědském hřbetu, ale několik kilometrů k západu, na cestě spojující Chrastnou a Křížany. Není těžké jej najít. I náhodný turista si ho povšimne přesně na vrcholu Zlaté výšiny, napravo od cesty.

Jako na všech ještědských pomníčkách, tak i na tomto pečlivě otesaném pískovcovém kameni se dosti podepsal čas. Možná i proto mají zdejší pomníčky ono zvláštní kouzlo, kdy si člověk, který k nim přijde, připadá jako dávný objevitel. Kámen je trochu nahnut dozadu, ale spadnutí mu zatím nehrozí.

Z německého nápisu na něm je možné se dozvědět, že jakýsi Josef Schäfer, tesař ze Stráže pod Ralskem (Wartenberg) č.7 zde zahynul pod padlým stromem. To vše se událo 25.ledna 1821. Tedy před 172 lety. Trochu mi to připomíná Augstenův pomníček v Jizerských horách. Jak píše pan Nevrlý ve své knize na str. 264: "Nejbědnější němčina oznamuje z kamenného pomníčku...". Zde je něco podobného. Ač nedobry znalec němčiny, poznal jsem, že místo "Hir" by mělo být použito "Hier". Dobry znalec by možná našel i jiné chyby.

Nevím, ale na žádný jiný dřevorubecký pomníček jsem na Ještědu nenarazil. Možná, že zde byla práce dřevařů lehčí, anebo (a to je pravděpodobnější) se zde pomníčky prostě nestavěly. Každopádně je zde další svědek časů, kdy do lesa vyráželi muži s pilami v rukou a sekerami přes rameno a častokrát je jejich kamarádi přinášeli bezvládné zpět domů na nosítkách.

VÁLEČNÉ POMNÍKY

Zajatecký hřbitov v Ostašově.

Zajímavá památka na první světovou válku se nachází v polích poblíž Ostašova. Odvážný poutník, který se rozhodne překonat rozorané pole, najde v lesíku tvořeném především plevelnými stromy spousty rozpadlých hrobů. Jen asi na dvou se dodnes zachovala rezavá ozdobná tabulka. Pan Zít-ko zde prý před lety četl ruské texty: "Zděs otdychajet Vasil..... Uprostřed hrobů stojí betonový sloup s letopočty světové války.

Právě v těchto letech zde fungoval vojenský zajatecký tábor pro 50 000 lidí. rozkládal se na ploše 84ha.

Dnes je hřbitůvek - jediná památka na tento tábor - zarostlý a neudržovaný. Jen myrtha zde připomíná zašlou pietu tohoto místa.

Pruský kříž.

V ještědské oblasti se nacházejí celkem čtyři památky na válku prusko - rakouskou. O jedné z nich - Pruském kříži - jsem se již zmínil v povídání o ještědských křížích. Další tři památky jsou roztroušeny v okolí malé vesničky Dlouhý Most.

Pomník Franze von Panze.

Při silnici Vesec - Dlouhý Most se nachází v polích skupina starých mohutných lip. Zvědavý poutník mezi nimi může spatřit zchátralý pomník obklopený zbytky umně kovaného plůtku. Místní lidé ho považují za obyčejné náboženské znamení, ale ve skutečnosti je to památka na událost, která se zde stala 24.června 1866.

Toho dne došlo v blízkosti Dlouhého Mostu k potyčce mezi rakouskými husary z 9.regimentu knížete Lichtensteina a Prusy. Byl zde zabit major Franz v. Panz a ještě další čtyři vojáci. Tak zvěstovala dnes již zničená deska.

Válečný pomník 1866.

Připomíná stejné události jako pomník předešlý. Jen je trochu mohutnější a zdobnější. Je věnován rakouským i pruským vojákům. Je úplně snadné ho najít, protože se nachází těsně u dlouhomosteckého kostela.

Hrob.

Ani tato památka není daleko od těch předešlích. Nachází se u hřbitovní zdi kostela v Dlouhém Mostě. Jde o společný hrob tří rakouských husarů a dvou pruských hulánů, jak zvěstuje dnes již ztěží čitelný nápis na podstavci železného kříže.

ZVLÁŠTNÍ STROMY

Eduardův buk.

Mám doma starou fotografii z dob, kdy po lesích chodili páni s chlupatými podkolenkami a okovanými holemi. U torza velikého buku sedí na pařezu unavený turista. V pozadí se tyčí ještědské kopce. Fotografie pochází z dob první republiky a buku na ní se říkalo Eduardův. Zřejmě podle Eduarda Clam-Gallase (1805 - 1891), majitele libereckého panství. Visíval zde též obrázek sv. Eduarda. Po letech toto místo budete hledat jen velmi těžko. Zmizel obrázek, později i torzo buku. Podle některých informací zde již značně suchý buk stál až do roku 1956. Když jsem šel nedávno po žluté do Údolí, tedy místy, kde mělo torzo stát, rozhlížel jsem se, ale po obrovském pařezu zde nebylo ani památky. Možná jsem se tehdy přehlédl a zbytky buku nalevo od cesty ještě dodnes leží.

Buk republiky.

Nachází se nedaleko od těchto míst, na křižovatce turistických cest. Stojí v cípu mezi cestou do Bílého Kostela a cestou na Roimund. Není starý. Byl vysazen v roce 1968, tedy v době, kdy došlo k obnově tradice oslav výročí vzniku ČSR. Okolo býval plůtek. Časem zmizel, ale buk stojí dál.

Machnínská lípa.

Historii, která se k ní váže jsem bohužel nezjistil, ale přesto jde určitě o památný strom. Nachází se při staré silnici z Machnína na Chrastavu, nalevo od silnice v poli.

NÁBOŽENSKÉ OBRÁZKY

Mariánský obrázek v Ostašově.

Ani druhý Mariánský obrázek již od roku 1984 není na svém místě. Ani hájovna, u které visel, již dnes nestojí. Jen velký klenutý sklep a starý klen připomínající, že i zde kdysi žili lidé. Na staré mapě je zde nápis "Franzeshöhe", ale dnes se tu říká "Na bouračkách".

Příběh, který se váže ke vzniku obrázku, se odehrál kdysi na přelomu století. Tehdy tu žil hajný s rodinou. Jednoho dne jeho dcerku uškla zmije. Hajný zapřáhl bryčku a dcerku rychle dopravil dolů do města. Přijel tam včas a dcerka byla zachráněna. Z vděčnosti umístil na klen u hájovny svatý obrázek.

Zmizela hájovna i svatý obrázek. Jen voda kapající z klenby sklepa připomíná neuprosnou moc času.

Za spolupráce pamětníků a lidí znalých se zřejmě pokusím o obnovu i tohoto obrázku.

Mariánský obrázek Na Výpřeži.

Stejně jako v Jizerských horách, tak i na Ještědu byla tradice uctívání Marie - Matky Boží značná. Při lesních cestách visívali malované obrázky, u kterých se modlila procesí i jednotliví poutníci. Na Ještědu jsme se mohli setkat se dvěma takovými památkami. Váží se k nim krásné legendy, které končí kupodivu v obou případech dobře.

První, ale také známější, je obrázek Na Výpřeži. Jméno tohoto sedla je odvozeno od skutečnosti, že v dávných dobách, kdy se jezdilo s koňskými povozy, zde formani vypřahali přídavné koně, které si dole najmuli pro snažší překonání strmého kopce. Zřídka se ještě dnes pro toto místo používá starý výraz: "Tetřeví sedlo" (Auerhahnbalz - tetřeví tok), který je uveden na prastarých mapách. Na novější Matouschkově mapě je již jméno dnešní - Ausgespann.

Mariánský obrázek zde visel od nepaměti. Nikdo neví proč. Jenom jako výraz pokory a zbožností zdejšího lidu. Obrázek pomalu, ale jistě, chátral. Jistě by na jeho místo brzy někdo pověsil nový, ale roku 1804 se na Výpřeži stala událost, která zajistila jeho opravu na mnoho dalších let.

Ve starém Liberci, který ještě zdaleka nebyl dnešním velkým městem, se konal výroční trh. Sjelo se tam mnoho obchodníků zblízka i z daleka. Mezi ty, kteří toho dne udělali největší obchody, patřila skupina kožešnic

z České Lípy. Vydělaly dost peněz a byly tak rozradostněné, že ani nezpozorovaly podezřelého muže, který bedlivě sledoval jejich krámk. Proč také, vždyť na trhu bylo tolik lidí.

Tma začala pomalu vystupovat z hlubokých lesů obklopujících malé městečko. Trh byl skončen a obchodníci se počali uchýlovat do krčem a zájezdních hospod. To však nebylo nic pro chamtivé trhovkyně. Rozhodly se nastoupit ještě večer dalekou a nebezpečnou cestu. Pomalu opouštěly křivolaké uličky Liberce, avšak žulová dlažba ulic se brzy změnila na prašnou vozovou cestu vedoucí přes Ještědské hory. Když vcházely do tmavého lesa, nastala temná noc. Stoupaly namáhavě a pomalu do prudkého kopce a sem tam zakoply o kořen. Asi v polovině cesty do sedla pod sebou na cestě zaslechly hlasy ozbrojených mužů. Rázem si vzpomněly na muže z trhu a chtěly před loupežníky uprchnout. Ve velké tmě však po chvíli ztratily cestu a dostaly strašný strach. Když si již myslely, že je konec, počaly se modlit k Bolestivé Matce, aby je opět navedla na správnou cestu. Chvíli se ještě proplétaly hustým smrčím, ale najednou přišly na světlejší místo. Na starém buku visel Mariánský obrázek. Ženy byly zachráněny. S loupežníky se toho dne již nesetkaly. Jako výraz vděčnosti se kožešnice, ale i jiní návštěvníci libereckého trhu rozhodli, že obrázek, na kterém se již podepsal zub času, nechají opravit. Toto předsevzetí se splnilo a v roce 1811 obyvatelé České Lípy obrázek sejmuli a zrenovovali. Navíc byl vysvěcen českolipským děkanem Antonem Ringelem v kostele Narození Panny Marie. Ještě v tentýž den byl v doprovodu několika občanů odnesen a zavěšen na své původní místo. Od té doby zde visel a byl ještě třikrát opraven. Pro zajímavost stojí poznamenat, že až do první světové války se o něj staral soukeník Franz Wollman z Křížan.

Tolik dávná historie. Pravdou je, že od poslední opravy uplynulo skoro 100 let, ale přesto jsem se do těch míst vypravil. Měl jsem fotografii z první republiky - na buku ještě obrázek visí. Nedoufal jsem, že se zachoval. Podle starého popisu měl být v místech, kde odbočuje křížanská cesta. Buky starší sto let jsou zde asi jen tři, ale obrázek nikde. Je možné, že spadl a shnil. Nebo ho má někdo na chalupě či ve sbírce. Kdo ví.

Rád bych apeloval na všechny zručné kreslíře, kteří by byli ochotni obrázek obnovit. Původní podobu této významné památky bych dodal a pomohl bych i s instalací.

KŘÍŽE

Vrcholový kříž na Ještědu.

Osamělému poutníku, který na skalnatý vrcholek Ještěda vystoupil v touze po dalekém výhledu, pouze starý kříž, leckdy nahnutý a obrostlý lišejníky, připomínal, že kdesi žijí lidé. Daleko byly doby hotelů, rozhleden, lanovek a tisíců okřičených turistů. Pojdme si teď poslechnout jeho dávnou historii. Historii prastarou a snad proto tak zajímavou. Vždyť kříž hleděl (až na malé výjimky) již po 206 let na mnohé generace Čechů i Němců, rodících se na svazích mohutné hory.

Psal se rok 1787. Lesní rada Lorenz zde nechal postavit velký kamenný kříž. Bylo to poděkování za přežití svého příbuzného.

Roku 1822 byl zničen vandaly, ale v zápětí byl obnoven.

O šest let později byl opět zničen. Tentokrát při požáru vrcholového porostu.

19.července 1863 byl znovu obnoven. Značně zpustlý kříž byl o pět let později vyměněn za měděný.

Avšak za velké bouře 11.září 1868 nevydržel přímý zásah blesku. Ovšem již o tři dny později byl postaven znovu, tentokrát z mosazi. Poté o něm nejsou po dlouhou dobu žádné zprávy.

Až 27.října 1935 byl vztyčen nový, z akátového dřeva vyrobený, kříž. Stál zde, obnovován, až do noci z 29. na 30.března 1981, kdy byl odstraněn na příkaz tehdejšího předsedy MěNV v Liberci Jaroslava Svobody.

Dne 1.června 1990 byla Klubem přátel Ještědu vztyčena přesná kopie kříže z třicátých let. Korpus Krista byl použit původní, po léta opatrovaný. 2.června byl pak slavnostně vysvěcen.

Dodnes tu stojí, mezi hotelem a horní stanicí lanovky, trochu stranou cest většiny výletníků, jako vzpomínka na dávnou lidskou přítomnost v těchto místech.

Kříž lesníka Dvořáka.

Kříž lesníka Josefa Dvořáka se nachází v pravotočivé zatáčce silnice Liberec - Výpřež v místech, kde odbočuje vlevo do lesa silnice k lyžařským můstkům.

Dne 8.prosince zde lesáci připravovali vánoční stromky. Byl mezi nimi i Josef Dvořák, kterého na tomto místě smrtelně ranila mrtvice. Dřevěný kříž s vypalovaným textem připomíná 24 let starou tragédii.

Dva kříže poblíž Šámalů.

Na cestě, která vede od bývalé výletní restaurace "U Šámalů" na konci Hlubockého hřebene, se nacházejí celkem dva zajímavé kříže.

První z nich, dnes již jen podstavec, připomíná údajnou smrt pruského důstojníka (stejně jako Pruský kříž).

Druhému, ležícímu o něco níže, se připisuje událost, která se měla stát na přelomu století. Tehdy zde shořel celý dům i s jeho obyvateli. Pouze jeden člen z rodiny se zachránil. Z vděčnosti a na památku mrtvých zde zbudoval kříž.

Zmizelé a zapomenuté kříže Ještědských hor.

Na Ještědu jsou kříže o kterých již nikdo nic neví. Jen podle starých map lze dodnes poznat, že kdysi existovaly. Takových míst se v ještědských lesích skrývá celkem pět.

Jedním z nich je tzv. Bukový kříž. Podle nejistých informací by se ještě dnes měl nacházet poblíž Kryštofova Údolí. Zda šlo o pomníček či náboženské znamení prozradí snad jen staré kroniky.

Stejně tak i Lichtnerův kříž, dodnes uváděný na turistických mapách, v oblasti asi 1,5 km východně od sedla Na Výpřeži. Ani místní lesní personál o něm nic neví.

Ještě jeden ztracený kříž je ukryt v lesích v okolí Kryštofova Údolí. Měl by být zarostlý do jednoho z tisíce buků v této oblasti. Je nesmyslné ho hledat. Kdo údolské lesy zná, ví jaká by to byla práce.

Do této kategorie zmizelých a ztracených památek by se daly zařadit i dva nápisy na vrcholu Ještědu. Prvním z nich by měl být jehlan císařské triangulační sítě s latinským nápisem. Zřejmě byl odstraněn při stavbě nového hotelu.

Do jedné z vrcholových skal byl po Mnichovu sudetskými nacisty vytesán nápis: "Navždy německý" - jak bláhové byly jejich sny. Také tento nápis byl zřejmě odstraněn.

Kříž hraběnky Winkelbauerové.

Tento, asi 3,5 m vysoký kříž z tvrdého dřeva, nepřipomíná žádnou tragickou událost, ba naopak. Avšak okolnosti okolo jeho stavby jsou opět velmi nejasné. Jde o další takřka detektivní záhadu v bývalé rohanské oboře.

Podle informací pana Tichého měla Winkelbauerová kdysi jakési území na ještědském hřbetu. Protože kníže Rohan chtěl rozšířit svůj zdejší

majetek, vyměnil její území za jiné, kdesi v Krkonoších. Až potud je vše normálně pochopitelné. Dva šlechtici si vyměnili majetek, ale.....

Zde se roztáčí kolo záhad. Tak především jméno Winkelbauer se v žádné historické knize nenachází. Prostudoval jsem všechny šlechtické rody od středověku, které měly co dočinění se severními a východními Čechami, ale k ničemu jsem se nedopátral. K jedinému jménu, které bylo alespoň trochu podobné jsem se dobral až ve východních Čechách. Jakýsi Kašpar Winkelhofer a jeho žena Johanka. Myslel jsem si, že jsem se při povídání pana Tichého třeba přeslechl, ale je tu další háček. Manželé Winkelhoferovi žili okolo r.1635. Ale první rohanští příslušníci se vyskytují na Sychrově až za Karla Alaina Rohana (1764-1836). Tedy skoro po 200 letech!

Trochu jsem se uklidnil při pomyšlení, že zmíněnou transakci mohli provést potomci obou rodů. Bohužel je zde další překážka ke zdárnému rozřešení šlechtické záhady. Na podstavci kříže je vytesán letopočet 1935. Je sice dosti sešlý, ale přesto ještě dost dobře čitelný. Ale šlechtický majetek, jako pole a louky, byl povětšinou vyvlastněn již v roce 1927. Letopočet však může připomínat pouze nějakou dodatečnou návštěvu zmíněné hraběnky na jejím bývalém panství.

Řada otázek na které nemáme odpovědi. Možná, že dávné panské obchody by osvětila pouze důkladnější práce v archivech, ale asi jí nebude ani třeba. Dříve nebo později dřevěný kříž spadne a zetlí a jméno hraběnky Winkelbauerové či Winkelhoferové bude navěky lidem v Podještědí zapomenuto.

Červený kříž.

Také tento kříž připomíná starou válečnou tragédii. Bylo to za třetí slezské války (tedy kolem r.1757). Tehdy byli v Kryštofově Údolí chyceni dva dezertéři. Byli odsouzeni k smrti oběšením. Místní rychtář za ně orodoval, a tak plukovník poslal žádost o milost na vyšší instanci. Odpověď dlouho nepřicházela a vojenským pánům došla trpělivost. Na blízkém stromě pak mladšího dezertéra oběsili. Když se chystali i na staršího, dorazil kurýr s milostí.

Podle jiné verze měli být tito vojáci stejně potrestáni za to, že ztratili erární peníze.

Velký dřevěný kříž dodnes stojí, ač značně nahnutý, na místě smrti vojenského zběha. Toto místo se nachází tam, kde železniční trať z Kryštofova Údolí sleduje žlutou značku.

Pruský kříž.

Kříži, nacházejícímu se na křižovatce 5 lesních cest v lese Holá se od nepaměti říká Pruský. Podle vyprávění zde měl být pochován pruský důstojník, který zemřel ve vojenském táboře. Tento tábor se nacházel nedaleko od kříže. Na Matouschkově mapě je zde nápis "Preuss Hau" - Pruská paseka. Odtud pochází i lidové pojmenování místa Prajzské mejto.

Když jsem tudy procházel naposledy byl kříž pod smrkem již značně zchátralý. Nic zde již nepřipomínalo dávnou slávu z r.1866, kdy zuřila válka prusko-rakouská. Kříž bez obnovy brzy spadne a pak jen šumící les bude připomínat zašlou válečnou tragédii. Ten les je skutečně krásný. Zvláště z jara, kdy zde spousty modřínů vypustí svou oslnivou zeleň. Tatam jsou hrůzy skoro zapomenuté války.

DOPRAVNÍ NEHODY

Velký kříž v Liščím lese.

Místo v lese při silnici Liberec - Hoření Paseky bývá na starších mapách označováno jako Lisčí leč. V novějších je u křížku na mapě napsáno Liščí les. V místopisném obsahu je pak napsáno, že jde o místo tragického skonu pracovníků Lesního závodu při výkonu služby.

Za touto suchou větou se skrývá tragický osud se třemi zmařenými životy.

"Je 28.leden 1972 - zima. Tři lesáci zde projíždějí služebním vozem. Mají co dočinění za kopcem. Nejsou staří: nejmladšímu Vladimíru Jelínkovi je 35 let, Valenta je jen o rok starší. Třetí, shodou okolností příbuzný Káji Oulehly, který se utopil v Harcově - Karel Oulehla - dovršil 39 let. Zima zahalila ještědské lesy a silnice je kluzká. Chlapi v autě kouří. Nevědí, že brzy vejdou do náruče, kterou jim připravila bílá smrt. V místě zvaném Liščí les auto uklouzne po zmrzlé vozovce a převrátí se. Vznikne požár. Ve zbytcích havarovaného auta později záchranáři najdou tři ohořelá těla. Brzy jim jejich kamarádi postavili v místě nehody vysoký dřevěný kříž."

Letecká neštěstí.

Na Ještědu se nacházejí celkem tři taková místa. Asi nejslavnější je mohyla letců. Zde 20.8.1948 zahynuli čsl. letci a přední pracovníci leteckého průmyslu - hlásá nápis na černé desce.

Podobné místo s pomníkem je i poblíž Hodkovic nad Mohelkou. Poblíž domku se sv. Antonínem je značkový kolík červené barvy. Od něj je třeba jít přes louku k lesu, kde je vedení vysokého napětí. Také zde havarovalo letadlo.

Je ještě jedno místo, kde na Ještědu spadlo letadlo. Přímo na úbočí Ještědu havaroval někdy v letech 1959 - 1960 vojenský letoun MIG 15. Místo bylo hlídáno, ale pomník tam nikdy nebyl.

Trosky letadel dnes již pomalu přikrývá les.

Vraňovského kříž.

Jen několik metrů od velkého kříže v Liščím lese se nachází ještě jeden o trochu menší kříž z opracovaných trámů. Na neuměle vyvedené desce se nachází vypalovaný nápis Václav Vraňovský a datum. 24 letý mládenec se zde 13.května 1981 zabil na motocyklu.

PAMÁTNÍKY

Rohanský pamětní kámen na vrcholu Ještěda.

Ještěd byl odedávna hranicí mezi panstvími. V minulém století zde vedla hraniční čára mezi panstvími Clam - Gallasů, kterým patřilo území směrem k Liberci, a Rohany vlastníci svahy na opačné straně hřbetu.

Právě na paměť návštěvy knížete Rohana v roce 1868 (podle jiných údajů 1828) byl na vrcholu Ještěda vztyčen pamětní kámen obeliskového tvaru, zakončený ostrou špicí. Na podstavci je uvedeno jméno knížete. Někdy bývá památník lidmi mylně považován za torzo vrcholového kříže. Zvláště tomu bylo tak po odstranění skutečného vrcholového kříže roku 1981.

Památník tábora lidu.

Památník na kótě 838 nad Pláněmi připomíná dávné časy dělnických manifestací. Tehdy, v roce 1870, se jedné zúčastnilo 30 000 lidí. Z toho bylo 15 000 Němců z Liberecka a zbytek Češi z Českodubská. Nedá se říci, že by to nebyla na tehdejší dobu slavná událost - byly vydány i plakáty a pamětní medaile.

V minulosti se u pomníku čas od času objevovaly honosné věnce.

Dnes zde jen vítr a sníh připomínají dávný boj dělníků za sociální spravedlnost. Snad je tomu tak dobře.

Kamenný stůl na Javorníku.

Údajně připomíná smrt jednoho mladíka - člena Turnvereinu, který se zabil na motorce. Na kamenné desce na třech nohách jsou vytesána tři hesla Turnvereinu.

Najít ho není těžké. Stačí se vydat pořád po značené cestě od bývalé restaurace Obří sud do Záskalí. Několik desítek metrů, před místem kde cesta vyjde z lesa, je třeba odbočit nalevo. Doposud je tam moc hezky, mladík v těchto zapomenutých končinách asi rád sedával.

POMNÍKY

Jahnův památný kámen v Kryštofově Údolí.

Na jaře je v údolí krásně. Tisíce buků na okolních svazích se zazeleňují a vytvoří tak neopakovatelnou krásu. V roubených chaloupkách se začínají objevovat první obyvatelé - luffáci. Mnozí z nich tvrdí, že Údolí je nejkrásnější kout Libereckého okresu. Na jaře jim musím dát za pravdu.

Tam, na hranici lesa a květinové louky, stojí nalevo od zeleně značené cesty nakloněný křemencový balvan. Kousek dál po cestě se nachází vrchol Zimova kopce, ale netřeba jít až tam. Již od pomníku je nádherný výhled na okolní kopce a nesčetné voňavé louky na okolních svazích.

Dlouho jsem nevěděl za jakým účelem byl balvan se dvěma špatně čitelnými letopočty (1778 - 1928) postaven. Okolní chalupáři mne posílali od čerta k ďáblu, ale nic mi to nepomohlo. Záchranu jsem našel až ve staré paní Antošové, bydlící ve staré chalupě u kapličky. Žije v Údolí od roku 1918 a mnoho toho pamatuje. V roce 1928 se zúčastnila slavnostního odhalení tohoto Jahnova památníku. Jahnovo sdružení (obdoba českého Sokola) mělo prý před válkou velkou popularitu u místních obyvatel. Na balvanu, obklopeným ocelovými řetězy, se skvěla bronzová tabule s cvičitelovou podobou. Napravo od dnešní cesty se nacházel starý horský kříž s plechovým Kristem. Nic již zde nepřipomíná staré německé časy. Zmizel kříž, deska i řetězy. Jen krásný výhled zůstal.

KAMENY LOVECKÉHO ŠTĚSTÍ

Sedmi kamenným pomníčkům, roztroušeným v bývalé rohanské oboře mezi Červeným kamenem a dnešní silnicí Liberec-Hoření Paseky, se odborně říká lovecké štěstí. Skutečně byly postaveny na místech, kde kníže Rohan či jeho hosté zastřelili jelena. Svědčí to o nedostatku jelení zvěře v této oblasti.

Tyto památky nemají obdoby ani v Jizerských horách, ani v jiné části našeho regionu. Pouze v Českosaském Švýcarsku se můžeme setkat s do pískovce vytesanými památníky zástřelu posledního vlka a rysa.

Všechna štěstí byla postavena v minulém století, a proto se na ně časem pozapomnělo. Po první světové válce byla většina z nich vandaly povalena. Rudolf Kauschka se o nich zmiňuje ve své knize "Wandern und Klettern" v článku "Vom Jeschken": v této oblasti se nachází 7 loveckých štěstí. Jedno z nich - korunního prince Rudolfa - bylo ze zášti povaleno. Tolik velice volný překlad. Také v novějších průvodcích jsou o nich sporadické zmínky. To snad podnítilo zájem některých "skalních" přátel tohoto kraje a všechna lovecká štěstí byla opět vztyčena.

Nejzajímavější je asi lovecké štěstí trojbokého tvaru, které se nachází při červené značce, nevysoko nad Dělanou cestou. Zde prý někdy okolo r.1882 zastřelil jelena Rudolf, syn Františka Josefa. Jak uvádí Kauschka, po první světové válce bylo povaleno. Teprve nedávno se pan Tichý postaral o jeho znovuvztyčení.

Jen nedaleko odtud, přímo na Dělané cestě, stojí další štěstí. Toto, stejně jako to předchozí, je dnes bohužel bez desky.

Z těchto míst je blízko ke kříží hraběnky Winkelbauerové. Právě od něj vede lesní pěšina do Hořeních Pasek. Napravo od ní stojí krásně otesaný památníček prvního srnce, zastřeleného Kamilem Rohanem v roce 1869.

Památníček stejného tvaru se nachází zcela mimo značené cesty. Je třeba se vydat od Rudolfova štěstí kolmo doleva. Na veliké pasece stojí v kopci, deskou obrácen do Podještědí. Zde zastřelil 16.srpna 1855 Prinz Alain von Rohan velkého jelena. Nápis je již špatně čitelný.

Na dohled odsud se nachází vysoký skalní hřbet. Pod ním jsou v břízkách ukryta dvě na chlup stejná štěstí. U jednoho z nich zastřelil Kamil Rohan 5.října 1880 jelena dvanáctáka. Váha je uvedena v fundech.

Poslední pomníček je také velmi hezký. Stojí několik desítek metrů v lese nad silnicí Liberec-Hoření Paseky, přesně nad místem, kde ze silnice

odbočuje Dělaná cesta.

Dnes již je konec knížecím časům, konec jeleních pomníčků. Desky jsou většinou rozbité, ale pomníčky dosud stojí. Je v nich cosi ze staré tváře Ještědských hor. Ale jelení zvěře pod Červeným kamenem moc nepřibýlo. V zimě zde zahlédnu její stopu jen sporadicky.

HRANIČNÍ KAMENY

V Ještědských horách se nevedly takové územní spory jako v horách jizerských. Snad proto je zde také méně hraničních kamenů. Vím pouze o dvou místech, kde se kameny vyskytují.

Hraniční kameny na Vápenném.

V místech, kde dnes prochází zeleně značená stezka od Buku republiky na Trávník, se dosud nacházejí staré hraniční kameny. Jsou z roku 1709 a podle ještě dnes čitelných písmen LB a GST můžeme poznat, že právě v těchto místech vedla hranice mezi panstvími Lenberk a Grabštejn.

Hraniční kameny na Černé hoře.

Tyto mezníky jsou skutečně lahůdkou pro všechny "fanatické pomníčkaře." Pověděl mi o nich pan Zítka, ale přes poměrně přesný popis cesty k nim se mi je nepodařilo najít.

První z nich je prý velmi starý. Snad z 18.století. Cesta k němu je následující: Z Tetřevího sedla po zelené na Černou horu. Cesta jde nejdříve do kopce a pak z kopce. Poté má následovat dlouhá rovinka. Napravo od cesty má být malé místečko - snad tam kdysi stával triangl. A přesně přes cestu nalevo, asi tak 7 metrů do lesa, má být starý hraniční kámen.

Kámen jsem hledal hned na jaře. Neměl jsem tehdy mnoho času a tak jsem byl neúspěšný.

Druhý z nich se má nacházet přímo na křižovatce v sedle pod Černou horou. Kdysi tudy také vedla cesta z Liberce do Kryštofova Údolí. Kámen s nápisem "Abteilung" a číslem má být přímo na křižovatce, napravo od cesty. Bohužel ani ten se mi doposud nepodařilo nalézt.

DOPRAVA - TURISTIKA

Starý patník císařské silnice.

Mnozí zdejší znalci říkali, že jde o další (tedy osmý) jelení pomník. Nezdálo se mi to, nepodobal se žádnému z ostatních. Mou teorii potvrdil také starý pan Jíra ze Světlé. Jedná se o starý patník císařské silnice, vedoucí přes Ještěd (Tetřeví sedlo) do Liberce. Nachází se nalevo, asi 100 metrů od místa, kde pasecká silnice vstupuje do lesa.

Hřebenová cesta - "Kammweg."

Ještě před několika lety bylo možné spatřit na některých místech Lužických hor zrezivělé tabule, které kdysi nesly modrý hřebínek v bílém poli.

Tuto trasu, vedoucí zprvu z Ještědu na Růžovský vrch v Českosaském Švýcarsku, vytyčil cestovatel a badatel Franz Hantschel (1844-1941). Vedla nejkrásnějšími místy Ještědského, Žitavského a Lužického pohoří. Později byla rozšířena až na Sněžku. Památky na tuto trasu jsou dvě. První se nachází hned u občerstvení v sedle Na Výpřeži. Jde o vysoký kamenný rozcestník, na kterém je kromě jiných jmen, také označení "Rosenberg."

Další připomínky této cesty jsou na dnešní modré značce pod restaurací "U Šámalů." Tři kamenné hřebínky se zde zachovaly až do dnešních dnů.

A tím končí zajímavé a krásné vyprávění o pomníčkách Ještědského hřebene. Chtěl bych tohoto okamžiku využít k tomu, abych příteli Markovi Řeháčkovi z Liberce za jeho obětavost a snahu mnohokrát poděkoval. Zhostil se tohoto, zajisté nelehkého úkolu, bez jakýchkoliv proseb a materiál, který nám dnes předkládá, svědčí o něm s jakou pečlivostí a s jakými znalostmi Marek Řeháček pracuje. Toto vydání PATRONu se tak stane jedním z nepostradatelných výtisků z řady našich zpravodajů a bude zajisté mnohým našim členům dobrou pomůckou při objevování pomníčků Ještědského hřebene.

Za to patří příteli Markovi dík nás všech.

Gerhard Kutnar

Drahé kameny Ještědského hřbetu

Libor Slovák

Z hlediska geologie a mineralogie si zvláštní pozornost zaslouží výskyt prvohorních vyvřelých hornin, jejichž část zastihuje Kopaninský hřbet v pruhu mezi Prosečí pod Ještědem a Hodkovicemi nad Mohelkou.

Jde o výlevy hornin šedohnědé až červenohnědé barvy vystupující v podobě hřbítků na jižní straně Ještědského hřbetu ve směru SZ - JV souhlasně s orientací Lužické poruchy.

V minulosti se zde melafyry těžily v řadě lomů pro výrobu drce-ného kameniva. Především pro sběratele minerálů jsou velmi zajímavé povrchové partie někdejších lávových výlevů zvané "melafyrové mandlovce" podle dutin - mandlí (lidově pecek), jež zůstaly po uniklých plynech, a v rámci postvulkanických pochodů byly druhotně vyplněny roztoky rozpuštěných minerálů s následnou krystalizací. Jako výplně dutin a trhlin se uplatňují zejména odrůdy křemene, chalcedon až opál, kalцит, baryt, zeolity a další nerosty. Sběratelé pátrají nejvíce po odrůdách chalcedonu - jaspisech a achátech.

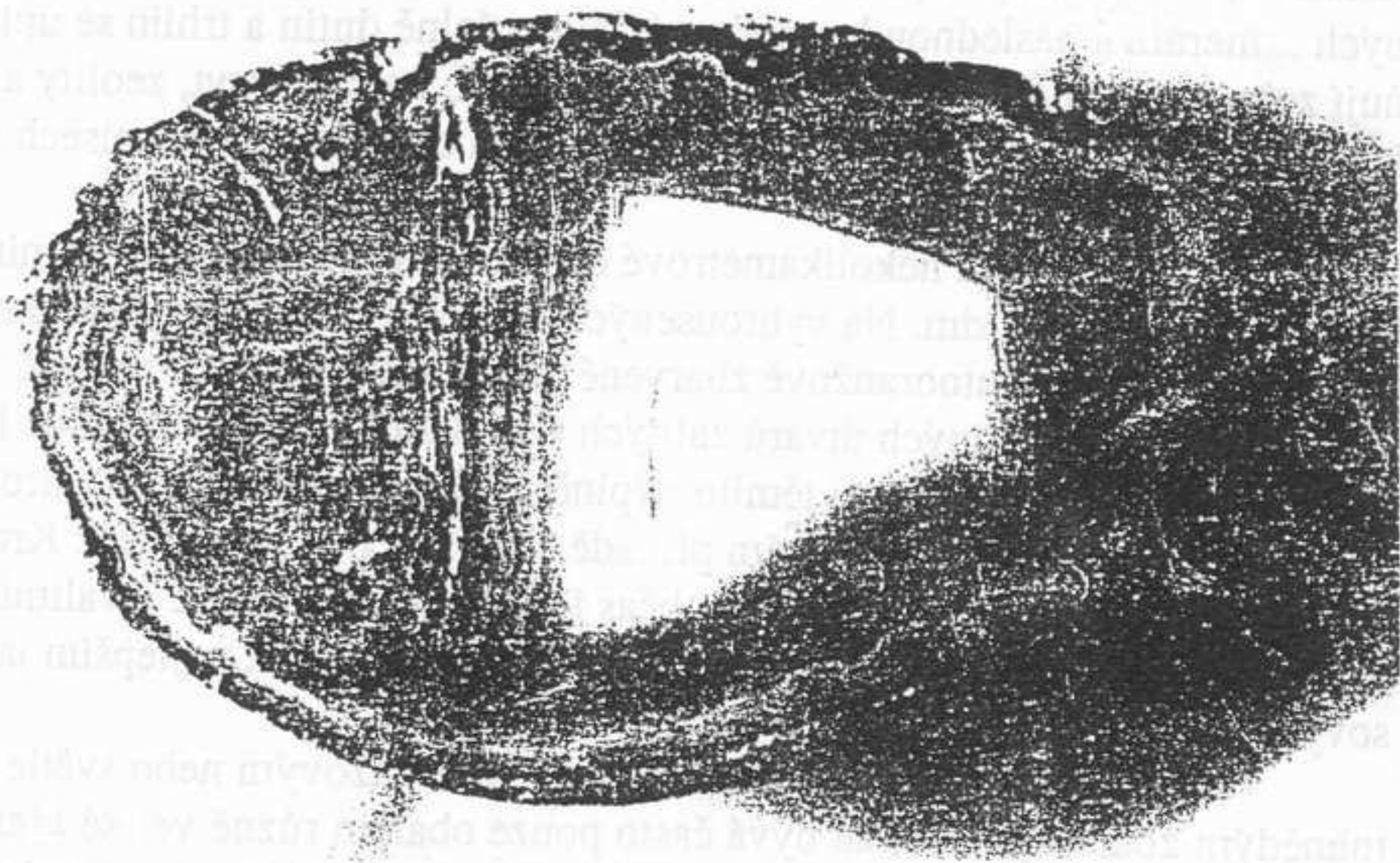
Jaspisy tvoří i několikametrové deskovité výplně trhlin v hornině o síle vzácně i několik dm. Na vybroušených kusech vidíme často velice efektní sytě červeně až žlutooranžově zbarvené útvary chloritických nerostů v podobě "mechů" nebo jiných útvarů zalitých v základní kalně modrošedé hmotě. Někdy jsou prostory mezi těmito výplněmi obsazeny množstvím drobných achátových jader: v takovém případě mluvíme o jaspachátech. Kromě žilných výplní se jaspisy vyskytují občas i jako výplně mandlí. Kvalitní ukázky "ještědských" jaspisů patří spolu s kozákovskými k nejlepším jaspisovým hmotám v České republice.

Achátové mandle nacházíme ponejvíce s růžovým nebo světle žlutohnědým zbarvením. Achát bývá často pouze obalem různě veliké křemenné výplně. Specialitou naleziště v okolí Proseče pod Ještědem je převaha křemenných jader ve formě záhnědy či ametystu nad jinak obvyklejším obecným křemenem či křišťálem. Kromě častého rozpraskání či rozvětralosti achátů s olupováním vrstev je nevítanou slabinou blednutí zbarvení - u těch achátů, jež mají jako základní hmotu přechod mezi chalcedonem a vodnatým opálem, kašolongem. Takové kameny po uložení v suchém prostředí sbírky ztrácejí odpařováním vodu z mikroskopických pórů a tím i kontrast vrstev a ostrost barev. Ryze chalcedonovým achátům - např. z lokality Žďárek - však

uložení ve světle a teple pouze prospívá a naopak získávají časem vysoký kontrast vrstev, takže mohou svou výrazností soupeřit i s acháty z tak věhlasné lokality, jakou je vrch Levín u Nové Paky.

Je třeba však upozornit, že pouhým sběrem po povrchu nemáme velkou naději na získání kvalitních ukázek - ať už jaspisů nebo achátů. Zkrátka nejlépe je vzít si špičku, majzlík a kladivo a jít si "zaruchat" do jednoho z lůmků nebo být ve správnou dobu na tom správném políčku při čerstvé orbě.

I když výskyty chalcedonových hmot v podještědských melafyrech nedosahují takové kvalitativní úrovně jako ve vyhlášených lokalitách v okolí Lomnice nad Popelkou a Nové Paky v Podkrkonoší, jde každopádně o přírodní zajímavost, jež si zaslouží naši pozornost.

Achát s nezvykle hlubokou a kontrastní kresbou s řídkými chloritickými derdrity z naleziště Javorník.

Foto: Jiří Šourek

Marek Řeháček

Liberec

Josef Němec
Smržovka

7.září 1993

Gerhard Kutnar
Josefův Důl